

ปรัชญาและวิธีการวิเคราะห์ ของเศรษฐศาสตร์การเมือง

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์*

คำนำ

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจคือ พื้นฐานของชีวิตคนในระบบสังคม สัจธรรมข้อนี้ได้รับการยืนยันจากข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์สังคมที่ผ่านมา รวมทั้งความเป็นจริงในสังคมปัจจุบัน ถ้าเราต้องการที่จะเข้าใจปรากฏการณ์ของสังคม ต้องการวิเคราะห์ลู่ทางของพัฒนาการสังคม เราต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จะทำให้เรามองเห็นทางข้างหน้าของสังคมเรา ได้อย่างชัดเจน

ในประเทศสังคมนิยม เศรษฐศาสตร์การเมือง (ของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน) เป็นพื้นฐานด้านวิชาการที่สำคัญของการวางนโยบายเศรษฐกิจ เมื่อชนชั้นผู้ใช้แรงงานได้อำนาจรัฐมาเป็นของตนแล้ว เศรษฐศาสตร์การเมืองมีบทบาทสำคัญยิ่ง ในการชี้แนะเกี่ยวกับการสร้างสรรค์สังคมนิยม เศรษฐศาสตร์การเมืองวิเคราะห์กฎต่างๆ ไปและแนวโน้ม การพัฒนาของสังคมนิยม

และยังเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาทางภาคปฏิบัติอีกด้วย

สำหรับในสังคมไทยเรา ถึงแม้ระบบสังคมนิยมยังไม่ได้ปรากฏขึ้นมากก็ตาม แต่เศรษฐศาสตร์การเมืองนับว่ามีความสำคัญอยู่มากทางภาคปฏิบัติ เศรษฐศาสตร์การเมืองจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์ปัญหาของระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งมีลักษณะกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา (ที่ระบบทุนนิยมกำลังขยายตัวในระยะเริ่มต้น) นอกจากนั้นแล้ว ยังเป็นพื้นฐานทางวิชาการที่สำคัญในการกำหนดความคิดของผู้ใช้แรงงาน และประชาชนทุกวงการที่กำลังต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในสังคม

๑. หนทางแห่งพัฒนาการของเศรษฐศาสตร์การเมือง

๑.๑ จุดเริ่มต้นของเศรษฐศาสตร์การเมือง แนวความคิดของเศรษฐวิทยา มีกำเนิดมา

* อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทั้งแถมัยโบราณแล้ว แต่เศรษฐศาสตร์การเมืองเพิ่งจะปรากฏเป็นระบบความคิด ที่ชัดเจนในศตวรรษที่ 17 นี้เอง ซึ่งเป็นช่วงของการต่อสู้ระหว่างทุนนิยมกับศักดินานิยม ในโลกตะวันตก ผู้บุกเบิกทางทฤษฎีเป็นนักเศรษฐศาสตร์ของทุนนิยม ที่เรารู้จักกันทั่วไปคือ อาคมั สมิธ และ คาร์ล ริคาร์โด ทั้งสองเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อ คาร์ล มาร์กซอย่างมาก

คำว่า “เศรษฐศาสตร์การเมือง” (political economy) ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในผลงานของนักเศรษฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศส Antoine de Montchrestien (1575-1621) หนังสือของเขา มีชื่อว่า *Traite de l'economie politigue* ซึ่งแทนนามชื่อ “เศรษฐศาสตร์การเมือง” ก็เป็นที่แพร่หลายทั่วไปในหมู่นักเศรษฐศาสตร์

เศรษฐศาสตร์การเมือง ก็คืออะไร? กว่าจะได้คำนิยามที่ถูกต้อง ก็ต้องใช้การพัฒนาความคิดเป็นเวลากว่านานในตอนแรกเริ่มทีเดียว นักเศรษฐศาสตร์การเมืองเชื่อว่า ปรากฏการณ์ที่สำคัญที่สุดคือ การหมุนเวียนสินค้าและเงิน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะต้องให้ความสนใจมากที่สุด.แต่ต่อมา นักเศรษฐศาสตร์การเมืองได้เผ่าคณาการต่อสู้ของนายทุน และสรุปได้ว่า ปริมาณของที่สำคัญที่สุดของเศรษฐศาสตร์คือ การผลิต ทุนนิยมจะเอาชนะการครอบงำทางเศรษฐกิจ

กิจการเมืองของชนชั้นศักดินาได้ก็ ต้องต่อสู้กัน ในปริมาณของการผลิต ไม่ใช่ในปริมาณของการค้าหรือการแลกเปลี่ยนสินค้า

ผู้ก่อตั้ง เศรษฐศาสตร์การเมืองของทุนนิยม (อาคมั สมิธ และ ริคาร์โด) จึงถือว่าเนื้อหาของเศรษฐศาสตร์คือ การวิเคราะห์เรื่องการผลิตวัตถุ (สินค้า) หรือการผลิตความมั่งคั่งทางวัตถุ แต่อย่างไรก็ตาม นักเศรษฐศาสตร์ของทุนนิยมรุ่นก่อตั้งดังกล่าวนี้ยังมีวิธีการวิเคราะห์ที่ไม่ลึกซึ้งเกี่ยวกับการมองปัญหา เรื่องการผลิตก่อนคือ

- ก. นักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม มองไม่เห็น ว่า โดยเนื้อแท้แล้ว การผลิตคือปรากฏการณ์ทางสังคม
- ข. นักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม มองไม่เห็น ลักษณะทางประวัติศาสตร์ของกระบวนการผลิต นั่นคือ ไม่ได้วิเคราะห์เรื่องกฎเศรษฐกิจ (economic laws) ของระบบทุนนิยม ด้วยเหตุนี้ นักเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวนี้ จึงไม่เห็นความสำคัญของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่ปรากฏขึ้นภายในระบบทุนนิยม คำถามว่าหลักของเราคือ มีกฎอะไรบ้างที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้?

• เปรียบเทียบ ©SKAR LANGE, Political Economy Vol. 1, Warsaw-London 1963

การที่นักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม มองไม่เห็น *ลักษณะทางสังคม* และ *ลักษณะทางประวัติศาสตร์* ของการผลิต มีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อวิธีการวิเคราะห์คือ พวกเขาจะเน้นแต่เรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของ* ในกระบวนการผลิต แทนที่จะวิเคราะห์เรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน* ยกตัวอย่างเช่น ทิติน นักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม จะมองที่คินว่าเป็นปัจจัยสิ่งของชนิดหนึ่ง (ที่อุดมสมบูรณ์ หรือที่แห้งแล้ง) ซึ่งก่อให้เกิดผลผลิต พวกเขาไม่ได้มองเห็นว่าที่แท้จริงแล้ว ทิติน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน (เช่น ระหว่างเจ้าที่คินและชาวนาเช่า) ที่อยู่ในกระบวนการผลิตภายใต้เงื่อนไขประวัติศาสตร์ ในยุคใดยุคหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างคนในยุคก็คินากับในยุคปัจจุบันย่อมต้องมีลักษณะแตกต่างกันไปอย่างแน่นอน

โดยเนื้อแท้แล้ว เศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นศาสตร์ที่มีจุดมุ่งหมายวิเคราะห์ความสัม-

พันธ์ระหว่างคนกับคนในกระบวนการผลิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ “คน” ในสังคม จุดศูนย์กลางของการวิเคราะห์คือ *คน* ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั้งหมด*

๑.๒ การปฏิวัติความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมือง

วิธีการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมที่เน้นแต่เรื่องสิ่งของ และวัตถุไม่อาจทำให้เราเข้าใจสังคมได้ และไม่อาจทำให้เรามองเห็นความเป็นจริงในสังคมได้ บุคคลแรกที่แสดงความไม่พอใจต่อวิธีการวิเคราะห์ดังกล่าว คือ คาร์ล มาร์กซ์ และ เฟรดเคอริค เองเงิลส์ ทั้งสองนับว่ามีความสำคัญยิ่งในการปฏิวัติความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมือง

เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด คือ *การปฏิวัติทางค่านิยม* และ *วิธีการการมองพัฒนาการทางประวัติศาสตร์* การนำหลักการขั้นพื้นฐานของ *วัตถุนิยมประวัติศาสตร์* และ *วิภาษวิธี* (dialectical and historical

* OSKAR LANGE, *Political Economy* อังแล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับตำราเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่มีอยู่ในขณะนี้ เราอาจกล่าวได้ว่า ตำราของ Lange ได้ให้ความสำคัญแก่ พัฒนาการของสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม เป็นอย่างมาก ส่วนแนวคิดของ Lange เกี่ยวกับวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์นั้น JULIAN HOCHFELD นักทฤษฎีสังคมของโปแลนด์ ได้สรุปไว้อย่างชัดเจน ในบทความเรื่อง “OSKAR LANGE as a Theoretician of Historical Materialism” (หนังสือรวมบทความ *On Political Economy and Econometrics Essays*)

materialism) ผสมผสานกับ วิวิวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ มาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐศาสตร์การเมืองได้พัฒนาขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง ซึ่งแตกต่างไปจากเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมอย่างสิ้นเชิง^๑

มาร์กซ์และเอนเงิลส์ชี้ให้เห็นว่า ในสังคมของพวกเรา นั้น มีความสัมพันธ์ทางสังคม ดำรงอยู่มากมายหลายชนิด หลายประเภท สิ่งที่มาร์กซ์และเอนเงิลส์ ให้ความสำคัญมากที่สุดก็คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตโดยตรง ซึ่งเรียกสั้น ๆ ว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิต (relations of production) เศรษฐศาสตร์การเมือง มีหน้าที่วิเคราะห์เรื่องความสัมพันธ์ทางการผลิต ดังกล่าวนี้ (ส่วนความสัมพันธ์ทางสังคมประเภทอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต ก็เป็นเรื่องของศาสตร์แขนงอื่น ๆ ไป)

ในกระบวนการผลิต ประชาชนกลุ่มต่างๆ จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเราเรียกว่าเป็น ความสัมพันธ์ทางการผลิต เพื่อที่จะทำการผลิตได้ ประชาชนต้องมี บัญญัติการผลิต (means of production) ซึ่งอาจเป็นเสาะ บุคิของคนใดคนหนึ่ง หรือเป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือเป็นของส่วนรวมก็ได้ แต่จะเป็นของใครก็ตาม

ผู้ที่เป็นเจ้าของบัญญัติการผลิต จะเป็นเจ้าของผลผลิตด้วย ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในกระบวนการผลิตส่วนใหญ่ จะถูกกำหนดโดยผู้ที่เป็นเจ้าของบัญญัติการผลิต ระบบกรรมสิทธิ์ (หรือรูปแบบของการเป็นเจ้าของ นั่นคือ แบบเอกชน หรือแบบรวมกลุ่ม หรือแบบสังคมส่วนรวม) จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างประชาชน ไม่ว่าจะ เป็นยุคพัฒนาการสังคมยุคใดก็ตาม

ความสัมพันธ์ทางการผลิต ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว หากแต่มีความเกี่ยวพันอย่างแน่นแฟ้นกับ พลังการผลิต (productive forces) ในความหมายที่ว่า ด้านหนึ่งการพัฒนาพลังการผลิตจะผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิต ส่วน อีกด้านหนึ่ง ความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นตัวกำหนดสำคัญในการยับยั้งหรือการผลักดันความก้าวหน้าของพลังการผลิต ดังนั้น เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงต้องศึกษาความสัมพันธ์การผลิตและความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับการพัฒนาพลังการผลิตด้วย

ปรากฏการณ์อีกด้านหนึ่งที่เศรษฐศาสตร์การเมืองต้องคำนึงถึงคือ รูปแบบของความสัมพันธ์ทางการผลิต ในระบบเศรษฐกิจเมืองขึ้น-กึ่งศักดินาของไทย เราจะพบว่า ระบบ

๑ ในที่นี้เราจะไม่เข้าไปในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่อง วัตถุนิยมประวัติศาสตร์และวิภาษวิธี ทั้งนี้เพราะมีหนังสือมากมายปรากฏออกมาแล้วเป็นภาษาไทยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้

กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต (เช่น ที่ดินของเอกชน) จะถูกใช้ไปในลักษณะที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่กลุ่มน้อย ผลผลิตส่วนใหญ่ของแรงงาน ได้ถูกคนกลุ่มน้อยแย่งเอาไปครอบครองหมดสิ้น ปรากฏการณ์เกี่ยวกับ การครอบครองผลผลิตของแรงงานผู้อื่น เราเรียกว่า ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะชู้ครีค (หรือความสัมพันธ์แห่งการชู้ครีค) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความทุกข์ยากแก่มวลชนส่วนใหญ่ของสังคม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของเศรษฐศาสตร์การเมือง ที่จะต้องเปิดโปงความสัมพันธ์ทางสังคมนี้อย่างถึงที่สุด และจะต้องชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ปรากฏจากการชู้ครีคย่อมปรากฏขึ้นได้ และเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีระบบเศรษฐกิจใหม่เกิดขึ้นมาเท่านั้น

๒. การวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ในเศรษฐศาสตร์การเมือง

๒.๑ การมองปรากฏการณ์อย่างเป็นระบบ

ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ และปัญหาเศรษฐกิจ เราจะมองปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งอย่างโดดเดี่ยวไม่ได้เลย แนวคิดเกี่ยวกับเรื่อง "ความสัมพันธ์ทางสังคม ในกระบวนการผลิต" ก็บ่งไว้อย่างชัดเจนว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองไม่ได้เน้นการมองวัตถุหรือสิ่งของ หากแต่เน้น

การมองความสัมพันธ์ระหว่างคน หรือระหว่างประชาชน ปรากฏการณ์ที่เราเรียกว่า สินค้าทุน ค่าเช่า ค่าเช่าที่ดิน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของประชาชน ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกัน แล้วแต่เงื่อนไขของระบบเศรษฐกิจสังคมนั้น

เมื่อเราเห็นว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ทางสังคมของประชาชน ก็ย่อมหมายความว่า การวิเคราะห์ของเราจะมีขอบเขตกว้างขวางมาก ทั้งนี้เพราะ ในความเป็นจริงของระบบสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ จะครอบคลุมกิจกรรมหลายด้าน หลายสาขาและกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ กันนี้จะมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันอย่างแน่นแฟ้นและรวมกันเป็นระบบที่ชัดเจน เช่น ในเวลาที่เราวิเคราะห์เรื่อง ค่าจ้างแรงงาน เราจะไม่มองเฉพาะเรื่องอุปทาน อุปสงค์ของแรงงานเท่านั้น เราจะพาดพิงไปถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่กำหนดอัตราค่าจ้างแรงงาน (ฝ่ายชนชั้นนายทุนและชนชั้นผู้ใช้แรงงาน รวมทั้งบทบาทของรัฐ) และในขั้นสุดท้าย เราจะต้องมองไปที่หลักการใหญ่ของระบบค้ำยัน (เช่น หลักการแสวงหากำไรสูงสุด) เราจะเห็นว่าการกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงาน จะขึ้นอยู่กับ

เงื่อนไขของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด การมองว่าค่าจ้างแรงงานขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานเพียงด้านเดียว นั้น จะไม่ทำให้เราเข้าใจอะไรเลย แต่ถ้าเรามองว่า ค่าจ้างแรงงานถูกกำหนดโดยการต่อสู้ทางชนชั้น ถูกกำหนดโดยโครงสร้างอำนาจ และกฎเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเป็น *การวิเคราะห์ความสัมพันธ์* ทั้งระบบ จะทำให้เรามองเห็นภาพปรากฏการณ์และเข้าถึงแก่นแท้ของปัญหา ได้อย่างชัดเจน และจะมีแนวทางการแก้ไขปัญหาย่างถูกต้อง นั่นคือ สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

๒.๒ ระบบความสัมพันธ์ของกระบวนการผลิต

เมื่อเรากล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในกระบวนการผลิต เราไม่ได้มองแค่เรื่อง *การผลิต* เพียงอย่างเดียว ในกระบวนการผลิตนั้น เราจะพบระบบความสัมพันธ์ทั้งหมด กล่าวคือ ประชาชนจะทำการผลิต แบ่งปันผลผลิตและรายได้ระหว่างกลุ่มต่างๆ แล้วนำไปแลกเปลี่ยนและบริโภคในที่สุด เพราะฉะนั้น คำว่า *ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการผลิต* (production relations) เราจะหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมทั้ง ๔ ด้าน คือ *การผลิต การแบ่งปัน*

การแลกเปลี่ยนหมุนเวียน และการบริโภค ในบรรดากิจกรรมทั้ง ๔ ด้านนี้ เราถือว่า ความสัมพันธ์ทางด้านการผลิต เป็นตำแหน่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นพื้นฐานและเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราจะพบว่า การแบ่งปันผลผลิตจะมีรูปแบบใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมด้านการผลิตอย่างสิ้นเชิง เช่น เมื่อความสัมพันธ์ในกระบวนการผลิตเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าที่ดิน (เจ้าของที่ดิน) กับชาวนาเช่า (ชาวนาที่ต้องพึ่งพาเจ้าที่ดิน) การแบ่งผลผลิตจะมีรูปแบบของการแบ่งผลผลิตในรูปค่าเช่านา เป็นต้น ดังนั้นเราจึงอาจกล่าวได้ว่า

ก. *การวิเคราะห์การผลิตจะต้องครอบคลุม*

ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดทั้ง ๔ ด้าน

ข. *การที่เราจะเข้าใจปัญหา การแบ่งรายได้*

การค่า หรือการบริโภคของสังคมใดสังคมหนึ่งได้

อย่างลึกซึ้ง เราจะโยนปรากฏการณ์ดังกล่าวไปสู่

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่าง

ประชาชนในกระบวนการผลิต

สรุปแล้วในการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์

การเมือง เราต้องถือว่าการผลิต การแบ่งผล

ผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภค เป็น

ส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องกัน มีความสัมพันธ์กัน

และกัน และเป็นกิจกรรมทางสังคมที่อยู่ใน

กระบวนการเดียวกันทั้งสิน นั่นคือ เป็นกระบวนการผลิตที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ซากๆ อยู่ทุกวันนี้ต่อเนื่องกันนับแต่มีเด้า (process of social reproduction)*

๒.๓ ความสัมพันธ์ทางการผลิตกับระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต

เพื่อที่เข้าใจระบบความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งเกิดขึ้นในกระบวนการผลิต เราจะต้องค้นหาความสัมพันธ์พื้นฐาน บางอย่างออกมาให้ได้ ความสัมพันธ์พื้นฐานนี้ คือ สิ่งที่กำหนดระบบทั้งระบบ ในระบบเศรษฐกิจใดๆ ก็ตาม ความสัมพันธ์พื้นฐานจะเกิดขึ้นจาก ระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต เกี่ยวกับเรื่องกรรมสิทธิ์นี้ เราไม่ได้หมายถึง ความเป็นเจ้าของ อย่างเดียวเท่านั้น ที่สำคัญคือ เราต้องเน้นด้วยว่า ความเป็นเจ้าของนี้ เป็น สถาบันที่สมาชิกสังคมยอมรับและปกป้อง โดยใช้มาตรการทางกฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคม

ระบบเศรษฐกิจทุกระบบย่อมมีระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต (ปัญหาที่มีอยู่ว่า ระบบนี้เป็นของเอกชน ของกลุ่ม หรือของสังคม) ระบบกรรมสิทธิ์คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่กำหนดความสัมพันธ์อื่นๆ ทั้งหมดในกระบวนการผลิต

ทั้งนี้เพราะ ระบบกรรมสิทธิ์จะมีหน้าที่หลัก ๒ ด้านคือ

ก. กำหนด วิธีการใช้ปัจจัยการผลิต (เช่น ที่ดิน)

ข. กำหนด วิธีการแบ่งปันผลผลิต และรายได้ ให้แก่กลุ่มสมาชิกต่างๆ ในสังคม คนกลุ่มที่เป็นเจ้าของและมีอำนาจในการควบคุมปัจจัยการผลิตจะเป็นกลุ่มที่สามารถชี้ขาดว่าปัจจัยการผลิต (เช่นที่ดิน) จะใช้เพื่อใคร ที่ไหน เมื่อไร และเพื่อการผลิตชนิดใด โนเซตเตเกี่ยวกับคนกลุ่มนี้จะเป็นผู้ตัดสินว่า ผลผลิต รายได้ บริการ เศรษฐกิจสังคม ควรจะไปตกอยู่กับกลุ่มใดบ้าง ในสัดส่วนเท่าใด เมื่อบมองจากค่านนี้แล้ว เราอาจกล่าวได้ว่า ระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต มีความหมายทางด้านยุทธศาสตร์ต่อระบบเศรษฐกิจทั้งหมด พัฒนาการของระบบและระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ในสังคมขึ้นอยู่กับระบบกรรมสิทธิ์อย่างมาก ที่สำคัญก็คือ กลุ่มที่ควบคุมระบบกรรมสิทธิ์ นอกจากจะมีอำนาจทางเศรษฐกิจแล้ว ยังจะสามารถมีอำนาจผูกขาดทางด้านการเมืองและสังคมอีกด้วย เพราะฉะนั้นเราจึงย้ายอยู่เสมอว่า การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองจะต้องเน้นเรื่องระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัย

* LEHRDUCH, Politische Ökonomie, Vorsozialistische Produktionsweise, Moscow-Berlin 1974. (ตำราเศรษฐศาสตร์การเมือง-วิธีการผลิตก่อนสังคมนิยม)

การผลิต ซึ่งจะทำให้เรามองเห็นความสัมพันธ์
ขั้นพื้นฐานทั้งหมดของระบบเศรษฐกิจ

๒.๔ การวิเคราะห์วิถีการผลิต และระบบ สังคมทั้งหมด

ระบบความสัมพันธ์ทั้งหมด ที่เกี่ยวกับพลัง
การผลิตของสังคม ความสัมพันธ์ทางการผลิต
และระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต เราเรียกว่า
ว่า *วิถีการผลิต* (mode of production) แต่ละ
ยุค แต่ละสมัย ของพัฒนาการสังคมก็มีวิถีการ
ผลิตของตนเองโดยเฉพาะ ถ้าเราต้องการจะ
ให้เห็นถึงลักษณะของระบบเศรษฐกิจระบบใด
ระบบหนึ่ง เราก็ต้องวิเคราะห์ว่า วิถีการผลิต
ของระบบนั้น ๆ มีรูปร่างเป็นอย่างไร การ
วิเคราะห์เช่นนี้จะทำให้เราทราบถึง โครงสร้าง
เศรษฐกิจ (Economic Structure) ในส่วนที่
สำคัญ เช่น เราจะสามารถมองเห็นลักษณะ
สำคัญของระบบเศรษฐกิจ ทุนนิยม หรือศักดินา
ได้อย่างชัดเจน เมื่อเราทำการวิเคราะห์โดยมุ่ง
ไปยังเรื่อง ความสัมพันธ์ทางการผลิต พลัง
การผลิต และระบบกรรมสิทธิ์ของระบบนั้น ๆ
โดยตรง นั่นคือ วิเคราะห์วิถีการผลิต

อย่างไรก็ตาม เวลาที่เราวิเคราะห์ปัญหา
เศรษฐกิจ เราไม่ควรจำกัดวงแคบให้อยู่ภายใน
ขอบเขตของเรื่องเศรษฐกิจอย่างเดียว ในความ
เป็นจริงแล้วปัญหาเศรษฐกิจจะเกี่ยวโยงไปถึง
ปัญหาอื่น ๆ ที่มีใช้เศรษฐกิจด้วย ทั้งจะเห็นได้
ชัดเจนจากการวิเคราะห์เรื่องวิถีการผลิต ถ้าเรา

เน้นแต่เรื่อง ความสัมพันธ์ทางการผลิต เรา
จะได้ภาพเกี่ยวกับโครงสร้างเศรษฐกิจเท่านั้น
แต่ไม่ได้ภาพทั้งหมด เราจะมีสมาธิเข้าใจเพียง
แต่เรื่อง *ฐานทางเศรษฐกิจ* (economic base)
หรือ *พื้นฐานทางเศรษฐกิจของระบบสังคม* เท่านั้น
ความเข้าใจทางด้านอื่น ๆ เช่น สังคมและการ
เมืองที่เกี่ยวข้องกับฐานเศรษฐกิจจะไม่มีเลย เมื่อ
เป็นเช่นนั้น เราก็ไม่อาจเข้าใจระบบทั้งระบบ
ได้ และจะไม่สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมปรากฏ
การณ์ทางเศรษฐกิจหลายเรื่อง จึงยังคงดำรงอยู่ได้
ทั้ง ๆ ที่ปรากฏการณ์นั้น ๆ ก่อให้เกิดปัญหาหาก
มาย กังวลอย่างเช่น ถ้าเราวิเคราะห์วิถีการ
ผลิตของเศรษฐกิจกึ่งเมืองขึ้น - กึ่งศักดินาของ
ไทย เราจะพบว่า ระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้
ถูกใช้เพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย การผูก
ขาดอำนาจที่ดินกำลังขยายตัวมากขึ้นเป็นลำดับ
การสูญเสียที่ดิน และกฎแห่งการขูดรีดผลผลิต
ส่วนเกินในชนบท ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของ
ชนวน่าอดทนกำลังเป็นลำดับ พลังการผลิตไม่
อาจพัฒนาได้ นี่คือการวิเคราะห์วิถีการผลิตที่
ชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างเศรษฐกิจ หรือพื้นฐาน
ทางเศรษฐกิจของชนบทไทย ซึ่งเป็นการ
วิเคราะห์ที่ค่อนข้างชัดเจน แต่ก็ยังไม่สามารถ
อธิบายให้เราเข้าใจได้ว่า ทำไมวิถีการผลิตที่
เต็มไปด้วยความแตกต่างและความขัดแย้งเช่นนี้
จึงดำรงอยู่ได้นาน

เพื่อที่จะเข้าใจ การดำรงอยู่ การพัฒนา และการเสื่อมถอยของระบบเศรษฐกิจ เราจำเป็นต้องขยายการวิเคราะห์วิธีการผลิตออกไปให้กว้างขวาง นั่นคือ นำโครงสร้างเศรษฐกิจไปเชื่อมโยงกับโครงสร้างสังคม และการเมือง เมื่อมองจากค่านี้นี้แล้ว เราจะพบว่าวิธีการผลิตแต่ละวิธีได้รับการสนับสนุนจากโครงสร้าง 3 แห่งดังต่อไปนี้คือ

- ก. โครงสร้างส่วนบนค้ำสังคม
- ข. โครงสร้างส่วนบนค้ำการเมือง
- ค. โครงสร้างชนชั้นของระบบสังคม

โครงสร้างทั้งสามเหล่านี้ เป็นเครื่องประกันอย่างที่ดีทำให้วิธีการผลิตดำรงอยู่ได้และพัฒนาต่อเนื่องกัน แต่ในขณะเดียวกัน ทั้งสามเหล่านี้ก็แฝงไว้ด้วยปัจจัยที่จะทำให้วิธีการผลิตพังทลายลงได้โดยอนาคต ทั้งนี้ เศรษฐศาสตร์การเมืองจำเป็นต้องมองความเชื่อมโยงระหว่างวิธีการผลิต (ซึ่งเน้นโครงสร้างการผลิต) กับ โครงสร้างทั้ง 3 แบบ ซึ่งเน้นสังคมและการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย

สรุปแล้ว การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมืองระดับกว้างขวางก็คือ การวิเคราะห์ระบบ นั่นเอง ในระบบนี้ วิธีการผลิต (พลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต และระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต) ทำหน้าที่เป็น

โครงกระดูกที่ยึดส่วนต่างๆ ของระบบให้เชื่อมติดกันไว้เป็นโครงสร้างที่ถาวร ส่วนปัจจัยทางด้านการเมือง และสังคม ทำหน้าที่เป็นเลือดและเนื้อหล่อเลี้ยงระบบ ปรัชญาการณ วิถีการผลิต และโครงสร้างส่วนบนค้ำกันต่างๆ (สังคมและการเมือง) รวมกันแล้วเราเรียกว่า ระบบเศรษฐกิจสังคมหรือระบบสังคม (socio-economic formation or social system) ในระบบสังคมแต่ละแบบก็จะมีวิธีการผลิตของตนเอง และโครงสร้างส่วนบนค้ำสังคม และการเมืองอื่น สอดคล้องซึ่งกันและกัน

๓. โครงสร้างส่วนบนและวิธีการผลิต

๓.๑ โครงสร้างส่วนบนทั้งหมด - กระฉอกส่องวิธีการผลิต

ชีวิตทั้งหมดของสังคม ประกอบด้วยส่วนประกอบหลายค่าหลายมิติ ถ้าเราจะสรุปทั้งหมดให้เหลือแค่เรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ก็ย่อมหมายความว่า เรามีก็เบือแควความเป็นจริงในการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์การเมือง เราต้องให้ความสนใจแก่ปัญหาความเกี่ยวพันกันระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อย่างเป็นระบบ แต่ในขณะเดียวกัน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ไม่ควรกว้างจนเกินไปนัก เราจะเห็นแต่เฉพาะความสัมพันธ์

บางอย่างเท่านั้น ซึ่งเป็น**จุดยุทธศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงระบบ**

ในสังคมกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา เราจะพบว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบกรรมสิทธิ์เอกชนในปัจจุบันการผลิต มีการขูดรีดแรงงานกรรมกรชาวนา โดยชนชั้นเจ้าที่ดินและนายทุน ระบบการเมืองและกฎหมายก็สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจ จะเห็นว่า กลุ่มผู้มีอำนาจควบคุมเศรษฐกิจ จะควบคุมระบบการเมือง และอำนาจรัฐด้วย จิตใจของชนชั้นนายทุน และเจ้าที่ดินถูกรอปรไปด้วยความพิชิตภายในวัตถุและเงินทอง จิตใจและความคิดเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเด่นชัดของความสัมพันธ์ทางการผลิต ที่เน้นหลักการของการแสวงหากำไร สะสมมูลค่าส่วนเกิน ทฤษฎีต่างๆ ทางด้านสังคมศาสตร์ก็ล้วนแต่มีไว้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเศรษฐกิจการเมือง อย่างไรก็ตาม ภายใต้ระบบนี้ ก็อาจมีทฤษฎีก้าวหน้าขึ้นได้ ซึ่งในเนื้อหาแล้วก็กำเนิดมาจากลักษณะของระบบนั่นเอง ทฤษฎีก้าวหน้านี้สะท้อนถึงความขัดแย้งในระบบสังคมนิยม (ความคิดทางสังคมนิยม, ทฤษฎี, อุดมการณ์, สถาบันการเมือง, กฎหมาย, วัฒนธรรม) เราเรียกว่า **โครงสร้างส่วนบน** ซึ่งสอดคล้องกับฐานเศรษฐกิจ และสะท้อนให้เห็นถึง ฐานเศรษฐกิจอย่างชัดเจน

เมื่อเราทำการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง เราจะพูดอย่างลอยๆ ไม่ได้ว่าโครงสร้างเศรษฐกิจ กำหนดโครงสร้างส่วนบน เราจะต้องชี้ให้เห็นเป็นรูปธรรมว่า **โครงสร้างเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อโครงสร้างส่วนบนอย่างไรบ้าง**

๓.๒ บทบาทของโครงสร้างส่วนบนด้านอุดมการณ์ (ideological superstructure)

ในบรรดาปัจจัยต่างๆ ของโครงสร้างส่วนบน เราให้ความสนใจแก่ปัญหาอุดมการณ์เป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะ ประวัติศาสตร์สังคมชี้ให้เห็นว่า ความคิดทางสังคม ทฤษฎี และทฤษฎีต่างๆ มีบทบาทมาก อุดมการณ์เหล่านี้ (ระบบความคิดทางสังคม) มีหน้าที่ชี้นำกิจกรรมของคนในสังคม ดังนั้นจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม เป็นอย่างมาก มาร์กซ์ บอกไว้อย่างชัดเจนว่า **“ความคิดจะกลายเป็นพลังวัตถุที่สำคัญ เมื่อมวลชนสามารถยึดกุมความคิดไว้ได้ เศรษฐกิจสังคมจะเปลี่ยนไป หรือจะล่าหลังก็ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของความคิด ความคิดที่ก้าวหน้าย่อมมีส่วนผลักดันการพัฒนาสังคม ความคิดที่ล้าหลังย่อมถ่วงความเจริญของระบบ”**

คนที่อยู่ในกระบวนการผลิต นอกจากจะมีความสัมพันธ์ทางด้านการผลิตแล้ว ยังมีความสัมพันธ์ทางด้านอุดมการณ์ด้วย นั่นคือ แต่ละกลุ่มก็มี แนวคิดทางสังคมของตนเอง แนวคิด

เหล่านี้เป็นตัวปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสร้างสถาบัน และองค์กรขึ้นมาในระบบเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้ เราจึงกล่าวว่า ความสัมพันธ์ทางอุตสาหกรรม มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจ

สิ่งที่สำคัญก็คือ เราจะต้องย้ำเสมอว่า ความคิดทางสังคมหรืออุตสาหกรรมเหล่านี้ ไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างลอย ๆ หากแต่เป็นผลผลิตของระบบเศรษฐกิจนั่นเอง ความสัมพันธ์ต่างๆ และความ เป็นจริงที่ดำรงอยู่ในระบบเศรษฐกิจ ได้หล่อหลอมให้คนมีอุตสาหกรรม มีความคิด ในขณะเดียวกัน อุตสาหกรรมและความคิดเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะ สอดคล้องกับระบบ นั่นคือ สนับสนุนการรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมแบบนี้ มีหน้าที่รักษาความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเก่าให้คงอยู่ต่อไป และบิ่คกันไม่ให้พลังการผลิตพัฒนาไปได้

๓.๓ โครงสร้างส่วนบนด้านการเมือง (Political Superstructure)

ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมือง ก่อนข้างจะเห็นได้ง่าย แต่ไม่ค่อยมีใครจะวิเคราะห์กัน ทั้งนี้อาจเป็นเรื่องที่อธิบายนำ หวาดเสียวสำหรับสังคมไทย เศรษฐศาสตร์การเมืองไม่อาจจะละเลยมิฉะนั้นได้ เพราะเป็นปัญหาหลักของเรา พิจารณาให้ลึกซึ้ง เราจะพบว่า ในระบบเศรษฐกิจของเรา จะเต็มไปด้วย ผลประโยชน์ของชนชั้นต่างๆ การ

เคลื่อนไหว ทางการเมืองของชนชั้นต่างๆ จะสะท้อนให้เห็นผลประโยชน์เหล่านี้ ได้อย่างชัดเจน ดังนั้น เศรษฐศาสตร์การเมืองจะต้องมองว่า ในวงการเศรษฐกิจนั้น มิใช่เป็นวงการที่เกี่ยวกับกิจกรรมการผลิต เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็น *เวทีการต่อสู้ทางการเมือง* ด้วย

อย่างไรก็ตาม กลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ จะไม่ต่อสู้ ในวงการเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังก้าวไปสู่ทางการเมืองด้วย *การเมือง* คือ การเข้าไปร่วมกิจกรรมของรัฐ กำหนดแผนนโยบายและมาตรการของรัฐ เราจะเห็นว่าการเมืองเป็นหลักประกันอย่างที่ดีที่จะทำให้กลุ่มที่มีอำนาจรักษาผลประโยชน์เอาไว้ได้ ทั้งนี้ เพราะแผนนโยบายและมาตรการต่างๆ จะสนองความต้องการ และผลประโยชน์หลักของกลุ่มเหล่านี้ ด้วยเหตุนี้ เคนนิงจึงกล่าวว่า *การเมืองคือการแสดงออก อยู่ที่รวมศูนย์ของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ*

สรุปแล้ว เรา ต้องมองความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและการเมือง 2 ด้านด้วยกันคือ ก. ผลประโยชน์เศรษฐกิจ จะกำหนดเนื้อหาของการเมือง (นโยบาย มาตรการ).

ข. การเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาผลประโยชน์ของเศรษฐกิจ

ความจริงทั้ง 2 ข้อนี้นำไปสู่ข้อสรุปว่า ประชาชนต้องมีอำนาจการเมืองเสียก่อน จึง

สามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และบรรลุลซึ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้

สัจธรรมคงกล่าว บ่งชี้ว่าเราจะละเลยปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจการเมืองไม่ได้เลย การคิดเรื่อง “การเมือง” ออกจากการวิเคราะห์ก็เท่ากับว่า เราจะทิ้งปัญหาการต่อสู้ทางการเมืองไป นั่นคือละทิ้งการแก้ปัญหาของประชาชนไป เศรษฐศาสตร์การเมืองต้องสนใจและมองปัญหาการเมืองอย่างถูกต้อง นั่นคือ ในการวิเคราะห์ การเสนอปัญหา การแก้ไขปัญหานั้น เราต้องมองจากทรรศนะของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน กรรมกรชาวนา ประชาชนทั่วไป และจะต้องมองจากผลประโยชน์และความต้องการของมวลชน ในสังคมของเรา

๓.๔ โครงสร้างชนชั้นและวิธีการผลิต

แต่ละวิธีการผลิต จะมีโครงสร้างชนชั้นของตนเองโดยเฉพาะ ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการผลิต กับโครงสร้างชนชั้น (Class structure) มี 2 ด้านคือ

- ก. ด้านหนึ่ง โครงสร้างชนชั้น ถูกกำหนดโดยระบบกรรมสิทธิ์และความสัมพันธ์ทางการผลิต ในระบบเศรษฐกิจกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา เราจะเห็นอย่างชัดเจนว่า ระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต มีลักษณะผูกขาดอย่าง

มาก ซึ่งทำให้คนส่วนใหญ่ของสังคมต้องตกอยู่ในฐานะที่ไร้สมบัติ ไร้ปัจจัยการผลิต ต้องไปทำงานในที่ดินในโรงงาน ซึ่งเป็นของคนอื่น (คนกลุ่มน้อยในสังคม) ภายใต้ระบบกรรมสิทธิ์เช่นนี้ คนในสังคมจึงมี 2 กลุ่ม หรือ 2 ชนชั้นใหญ่ ๆ คือ กลุ่มหนึ่งมีปัจจัยการผลิต อีกกลุ่มหนึ่งไม่มีปัจจัยการผลิต ฐานะที่แตกต่างกันทางด้านความเป็นเจ้าของ และการควบคุมปัจจัยการผลิตเช่นนี้ จะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในกระบวนการแบ่งงานและผลผลิต ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ชนชั้นนี้ จะตั้งอยู่บนหลักการแห่งการควบคุมและการครอบครอง นั่นคือ ชนชั้นที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจะมีอำนาจในการควบคุมแรงงานและผลผลิตของแรงงานด้วย

ดังนั้น เราจึงอาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างชนชั้นคือ ระบบความสัมพันธ์ชนิดหนึ่งระหว่างกลุ่มคน 2 กลุ่ม ในสังคม ซึ่งคนกลุ่มหนึ่งมีอำนาจควบคุมแรงงานของคนอีกกลุ่มหนึ่งและสามารถบีบบังคับเอาผลผลิตของแรงงานของคนกลุ่มนี้ไปครอบครองเป็นสมบัติของตน

ข. นอกจากเราจะมองว่า วิธีการผลิตก่อ

ให้เกิดโครงสร้างชนชั้นแล้ว เราจะ
ต้องมองอีกด้านหนึ่งด้วย นั่นคือ วิถี
การผลิตดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีปัจจัยหลาย
อย่างสนับสนุน โครงสร้างชนชั้นเป็น
ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งเราพอจะเข้าใจ
อย่างชัดเจนว่า ชนชั้นที่มีอำนาจผูก
ขาดในปัจจุบันการผลิต ย่อมได้รับผล
ประโยชน์อย่างมากมาจากการผูกขาด
นี้ และมีความต้องการที่จะรักษาวิถี
การผลิต (ความสัมพันธ์ทางการผลิต
และระบบกรรมสิทธิ์แบบเก่าๆ) เอา
ไว้ เพื่อให้ระบบอภิสิทธิ์ของพวกเขา
อยู่ได้อย่างยาวนาน พวกเขาจะต่อต้านทุก
สิ่งทุกอย่าง ที่อาจมาทำให้วิถีการผลิต
แบบเก่าต้องเปลี่ยนแปลงไป เพื่อ
การนี้ พวกเขาจะใช้มาตรการต่อต้าน
ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย
กลไกของรัฐ หรือ การปราบปราม
รวมทั้งการหลอกลวง และการสร้าง
ความเพื่อฝันให้แก่มวลชน

ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีการผลิต กับ โครง
สร้างชนชั้น ซึ่งมี ๒ ด้าน ดังกล่าวมานี้ นอก

เราอย่างชัดเจนว่า ถ้าเราต้องการที่จะเข้าใจ
ปัญหาหลักของระบบ รวมทั้งการเคลื่อนไหว
และแนวโน้มของระบบเศรษฐกิจในอนาคต
เราจะละเลยการวิเคราะห์ชนชั้นไม่ได้เลย ที่
สำคัญที่สุดก็คือ ความจริงที่ว่า วิถีการผลิตและ
โครงสร้างชนชั้นที่ดำรงอยู่นี้ไม่ได้สนองความต้องการ
ของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมเลย การรับ
ใช้ผลประโยชน์ของคนกลุ่มน้อยโดยการขูดรีดผล
ผลิตจากแรงงานของคนกลุ่มใหญ่ ย่อมที่จะต้อง
ได้รับการต่อต้าน คัดค้านและนำไปสู่ความขัด
แย้งทางสังคม ในที่สุด การต่อสู้ทางชนชั้น จะ
เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลย ประวัติศาสตร์สังคม
หลายประเทศชี้ให้เราเห็นแล้วว่า พลังการผลิต
ต้องการจะพัฒนาการอย่างไม่หยุดยั้ง ถ้าวิถีการ
ผลิตและโครงสร้างชนชั้นเก่าๆ เป็นอุปสรรค
ขวางทาง ก็จะต้องถูกทำลายลงอย่างแน่นอน
เมื่อพิจารณาจากด้านเหล่านี้แล้ว เราจะยังเห็น
ความจำเป็นของการวิเคราะห์ โครงสร้างชนชั้น
ไม่มีใครปฏิเสธแล้วว่า ในปัจจุบันนี้ เงื่อนไข
ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมไทย มีมาก
กว่ายุคใด ๆ ที่ผ่านมานี้*

* รายละเอียดดู บทวิเคราะห์เศรษฐกิจการเมือง “แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย” ซึ่งผู้เขียน
ได้เสนอไปแล้วในหนังสือ ถ้าวัดลไปของสังคมไทย จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการนักศึกษารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สิงหาคม ๒๕๒๓

๔. ข้อเสนอบางประการเกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจการเมือง

เศรษฐศาสตร์การเมือง ก็เหมือนกับวิชาการสาขาอื่น ๆ คือ มุ่งหาคำค้นแสวงหาข้อเท็จจริงในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงเหล่านั้นไม่ว่าจะบอกอะไรแก่เราเท่าใดนัก การวิเคราะห์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ต้องก้าวไปมากกว่านั้น การรวบรวมข้อมูลตัวเลข แล้วนำมาเสนอเฉย ๆ นั้น เราจะไม่ได้อะไรมากมาย สิ่งที่เราต้องการรู้ก็คือ โลมหน้าและเนื้อแท้ของปัญหาและปรากฏการณ์ ความเชื่อมโยงของปัจจัยและปัญหาต่างๆ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการกำเนิด การพัฒนา และการสลายตัวของปรากฏการณ์ทางสังคม บนพื้นฐานเหล่านั้นเท่านั้น จะทำให้เราสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้

หลักการสำคัญที่เราต้องจดจำ ในการวิเคราะห์สังคมคือ แก่นแท้ กับปรากฏการณ์ เป็นเรื่องที่ไม่เหมือนกัน มาร์กซ์ กล่าวว่า “.....ถ้าปรากฏการณ์ที่เราเห็นคือแก่นแท้ของปัญหา เราก็คงไม่ต้องมีการวิเคราะห์กัน” ภารกิจของเราคือ ต้องเจาะลึกเข้าไปถึงแก่นแท้ แต่การเจาะลึกก็ต้องใช้วิธีการบางอย่าง ซึ่งเราจะกล่าวโดยสรุปต่อไปนี้

๔.๑ วิธีการชำแหละและการรวมกันเป็นระบบ

การวิเคราะห์ระบบสังคมทั้งหมด เราจะต้องเริ่มด้วยการชำแหละแยกแยะปัจจัยต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันออกเป็นส่วน ๆ แต่ละส่วนวิเคราะห์อย่างละเอียด หลังจากขั้นการชำแหละแล้วก็นำปัจจัยต่าง ๆ มาเชื่อมโยงกันให้เป็นระบบ

บางคนอาจจะดูเพียงบางส่วน แต่ไม่ดูทั้งระบบ บางคนอาจจะดูทั้งระบบแต่ไม่เจาะลึกไปในรายละเอียดของส่วนต่างๆ นับว่าไม่ถูกต้องทั้งสิ้น ระบบสังคมหรือระบบความสัมพันธ์ทางการผลิต ในความเป็นจริงแล้ว เป็นระบบใหญ่ที่สลับซับซ้อน ประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมโยงกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีเครื่องมือ ช่วยทำให้ความยุ่งยากเหล่านั้นมีลักษณะง่ายขึ้น การชำแหละชิ้นส่วน และการรวมเป็นระบบ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในหัวสมองของนักวิจัยเท่านั้น การแยกส่วนเป็นเพียงวิธีการเท่านั้นที่จะทำให้เราเห็นระบบทั้งระบบอย่างเป็นรูปธรรม ในขั้นสุดท้ายของการวิเคราะห์ เราจะเข้าใจระบบเศรษฐกิจเมืองชั้น-กึ่งศักดินา เราก็ต้องวิเคราะห์ทุกด้าน ทุกส่วนของระบบและต้องทำอย่างเป็นขั้นตอน และจะต้องชี้ให้เห็นในที่สุดว่าด้านต่าง ๆ ส่วนต่าง ๆ ปัจจัยต่าง ๆ ของระบบมันเกี่ยวโยงกันอย่างไร (จากรูปธรรมบางส่วนไปสู่รูปธรรมทั้งระบบ)

การวิเคราะห์เป็นส่วน ๆ และเป็นขั้นตอน จะเริ่มจาก ปรากฏการณ์ที่เราเห็น และผ่าน เข้าไปสู่การเบี่ยงเบน สิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏ การณ์ เจาะลึกลงไปถึงแก่นแท้ของปรากฏ การณ์ที่เรามักจะคาดไม่ถึง เมื่อพบแก่นแท้ แล้ว เราก็วกกลับมาสู่ปรากฏการณ์อีก ซึ่งจะ ทำให้เราเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ทำไมแก่นแท้ัน จึงเสนอปรากฏการณ์รูปแบบนั้นขึ้นมา ทำไมไม่ เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นสูตรที่สำคัญในการ วิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การเมือง ก็คือ

- จากปรากฏการณ์ไปสู่แก่นแท้ของปัญหา
- จากแก่นแท้ของปัญหาไปสู่ปรากฏการณ์

๔.๒ วิภาษวิธี

วิธีการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง อาจเรียกได้ว่ามีลักษณะที่เด่นชัดในการเน้น วิภาษวิธี ซึ่งหมายความว่า

๑. บัญญัติต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจ (หรือ สังคม) มีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกัน เป็นระบบ ระบบเศรษฐกิจแต่ละ ระบบ ย่อมมีระบบความสัมพันธ์ของ ตนเอง ความหมายและความสัมพันธ์ ระหว่างมูลค่าส่วนเกิน กำไร การ ผลิต การสะสมทุน ค่าจ้าง ในระบบ ทุนนิยม ย่อมแตกต่างจากระบบ สังคมนิยม

๒. ปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบย่อม เปลี่ยนแปลงและพัฒนา อยู่เสมอ (หลักการแห่งพัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์) เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงต้องค้นหากฎเกณฑ์ของพัฒนา การ

๓. พัฒนาการของเศรษฐกิจสังคมน มี ลักษณะแบบการยกกระดืบ จากง่าย ไปสู่ยากสลับซับซ้อน จากต่ำไปสู่สูง เดวิดสันได้ชี้ให้เห็นว่า มาร์กซ์ เริ่มต้น วิเคราะห์ระบบทุนนิยมจากระดับที่ง่าย ที่สุด นั่นคือ ระดับ “สินค้า” ความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานที่สุด ที่เห็น ง่ายที่สุด ที่มีลักษณะธรรมดาที่สุด คือ การแลกเปลี่ยนสินค้า สินค้า คือ เซลล์ของระบบทุนนิยม สังคมของ ระบบนี้พัฒนามาจากเซลล์เหล่านี้ การ วิเคราะห์ขั้นเริ่มต้นเกี่ยวกับสินค้า ทำให้มาร์กซ์เริ่มมองเห็นความขัดแย้งใน ระบบทุนนิยมอย่างกลาง ๆ และเมื่อ วิเคราะห์เข้าไปสู่ขั้นสลับซับซ้อน ก็ยิ่ง ทำให้มาร์กซ์เห็นปัญหาของระบบชัด เจนยิ่งขึ้น

๔. พัฒนาการของระบบเกิดจากพลังผลัก ตัน ที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับเรื่อง ความขัดแย้ง และการต่อสู้ระหว่าง

ปัจจัยที่ขัดแย้งกัน มาร์กซ์ ชี้ให้เห็น ชัดเจนว่า การวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์การเมือง จะเน้นเรื่องพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจ ไปสู่ขั้นที่มีคุณภาพใหม่ มาร์กซ์ จะวิเคราะห์ออกมาอย่างชัดเจนว่า ในกระบวนการนี้มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในลักษณะใดบ้าง ความขัดแย้งนี้สามารถแก้ไขภายในระบบได้หรือไม่ มีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้เราไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งได้อีกต่อไป ทำไมพัฒนาการแบบตอนแรกกลอนโกลนจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น

สรุปแล้ว การวิเคราะห์แบบวิภาษวิธีในเศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นวิธีการที่เน้นเรื่องระบบพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการแบบนี้มีขั้นตอน และเป็นพัฒนาการลักษณะปฏิวัติ

๔.๓ ค่านิยมกฎเศรษฐกิจการเมือง

เกี่ยวกับการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้น หลักการที่เราจะต้องคำนึงมากที่สุดก็คือ เราต้องศึกษาพัฒนาการของสิ่งเหล่านี้ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาในภาคปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ก่อนอื่นเราจะต้องรู้ว่า เศรษฐกิจของ

เราจะพัฒนา และเคลื่อนไหวไปในทิศทางใด พัฒนาการของเศรษฐกิจไม่ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือเจตนาเรอมนต์ของคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่แน่นอน พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้น ภายใต้เงื่อนไขที่ถูกต้องกำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว เงื่อนไขทางภววิสัยในสังคม จะกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า เศรษฐกิจจะมีแนวโน้มเคลื่อนไหวไปในทางใด ดังนั้นเศรษฐศาสตร์การเมือง จะต้องค้นหากฎเศรษฐกิจเหล่านี้ นี่คือปัญหาที่สำคัญของการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง เราจะต้องรู้ว่า กฎเศรษฐกิจ ทำงานอย่างไร ในการทำให้ระบบเศรษฐกิจพัฒนาไป เมื่อเรามีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจแล้ว ย่อมหมายความว่า ปัญหาต่างๆ จะได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง *

กฎเศรษฐกิจ คือ กฎที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของวิถีการผลิต กฎเศรษฐกิจก็มีคุณสมบัติเหมือนกับกฎต่างๆ ไป นั่นคือแสดงให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ๒ ปัจจัย เช่น ปรัชญาการณบัจจัย ก. ก่อให้เกิดปรัชญาการณบัจจัย ข. หรือการเปลี่ยนแปลงบัจจัย ก. จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบัจจัย ข. เป็นต้น วิถีการผลิตแต่ละระบบจะพัฒนาไปตามกฎเศรษฐกิจ

* รายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เรื่อง กฎเศรษฐกิจ

ปรากฏอย่างชัดเจนในบทวิเคราะห์ของ OSKAR

ของตนเอง แต่ละระบบมีกฎเศรษฐกิจของตนเอง เมื่อวิธีการผลิตแบบหนึ่งสูญสลายไป กฎเศรษฐกิจของวิธีการผลิตนั้น ๆ ก็หมดความสำคัญลงไปด้วย เศรษฐศาสตร์การเมืองมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษากฎเศรษฐกิจที่ปรากฏเฉพาะในระบบใดระบบหนึ่ง ที่สำคัญก็คือ เราจะต้องค้นหา กฎเศรษฐกิจหลัก (basic economic law) ของระบบนั้น ๆ ให้ได้ เพราะว่า ในตัวกฎเศรษฐกิจหลักนี้ เราจะพบเป้าหมายของวิธีการผลิต และพบมาตรการที่นำไปสู่เป้าหมาย กฎเศรษฐกิจหลักจะบอกเรา ได้อย่างชัดเจนว่า บัญญัติอะไรที่ทำให้ระบบการผลิตเคลื่อนไหวไปได้ กฎเศรษฐกิจหลักก็คือกฎที่กำหนดแนวโน้มทั่วไปของพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจ เช่น ในระบบทุนนิยม กฎเศรษฐกิจหลักคือกฎของมูลค่าส่วนเกิน การแสวงหากำไรสูงสุด เป็นบัญญัติสำคัญที่สุดที่ทำให้ทุนนิยมพัฒนา และในขณะเดียวกันก็เป็นบัญญัติก่อให้เกิดความทุกข์ยากในหมู่กรรมกรซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งและการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนระบบในที่สุด ถึงแม้จะอาจกล่าวได้ว่า กฎมูลค่าส่วนเกินเป็นกฎที่มีความสำคัญที่สุดต่อระบบทุนนิยม นอกจากกฎเศรษฐกิจหลักแล้ว ในระบบเศรษฐกิจทั่วไป ยังมีกฎอื่น ๆ อีกด้วย เช่นกฎเกี่ยวกับราคา และกลไกตลาด ซึ่งปรากฏทั่วไปเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับกฎเศรษฐกิจหลักอย่างแน่นอน เห็น ใน

อันที่จะช่วยกันทำให้วิธีการผลิตพัฒนาเคลื่อนไหวไปได้

สรุปแล้ว เศรษฐศาสตร์การเมืองจะต้องเจาะลึกลงไปทีระบบเศรษฐกิจ เพื่อค้นหากฎเศรษฐกิจหลัก ซึ่งกำหนดกลไกการทำงานของระบบรวมทั้งกำหนดทิศทางพัฒนาการของระบบ ที่สำคัญที่สุด เราจะต้องชี้ให้เห็นถึงกฎเศรษฐกิจว่าด้วยการเคลื่อนไหว (economic law of motion) ซึ่งหมายความว่า การทำงานของกฎเศรษฐกิจหลัก (เช่น กฎมูลค่าส่วนเกิน) จะมีลักษณะเฉพาะวิธี นั่นคือ จะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในระบบ (เช่น เร่งเร้าการขูดรีดกำไร และยกระดับความเป็นอยู่ของมวลชนในขณะเดียวกัน)

กฎเศรษฐกิจเป็นกฎที่ไม่ขึ้น อยู่กับเจตจำนงของคนหรือจิตสำนึกของคน แต่ถ้ามองเราเข้าไปกฎเศรษฐกิจเหล่านี้ ก็จะสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ในการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างระบบใหม่

๔.๔ เศรษฐศาสตร์การเมืองกับปัญหาวิธีการทางคณิตศาสตร์

ผู้ก่อตั้งลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ได้ให้ความสำคัญอย่างมากแก่การนำวิธีการทางคณิตศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์วิจัยเศรษฐศาสตร์ ในเอกสารของมาร์กซ์ "Mathematical Notebooks"

เราจะพบว่ามาร์กซ์สนใจการใช้วิธีวิ.เคราะห์ทางคณิตศาสตร์มากที่สุดทีเดียว ในจดหมายลงวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๑๘๗๓ มาร์กซ์ เขียนถึง เองเงิลส์ มีใจความว่า

“คุณเห็นไหม ตารางสถิติเหล่านั้นแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของราคา และตัวเลขต่าง ๆ ซึ่งมันแปรไปตลอดปีหรือตลอดเวลา ผมพยายามที่จะคำนวณการขึ้น ๆ ลง ๆ ของตัวเลขเหล่านี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์เรื่องวิกฤตการณ์ ผมยังเชื่อว่า ถ้าเรามีข้อมูลที่เชื่อถือได้และเพียงพอ เราสามารถใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์ ไปค้นหากฎขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้อย่างแน่นอน”^{*}

มาร์กซ์มีความเห็นว่าคณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์เศรษฐกิจ ดังจะเห็นว่า ในแบบจำลองการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มาร์กซ์ได้ใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์มาช่วยเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถอธิบายการขยายตัวของการผลิตแบบทุนนิยมได้ทั้งระบบ ซึ่งเงินเองก็ได้ให้ความสำคัญแก่แบบจำลองของมาร์กซ์

มาก และบอกว่า สมการของมาร์กซ์มีความหมายอย่างยิ่งสำหรับการสร้างสรรค์สังคมนิยม^๒

อย่างไรก็ตาม โนอิคิต นักเศรษฐศาสตร์โซเวียตได้ต่อต้านการใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์เป็นอย่างมาก เหตุผลก็เพราะว่า นักเศรษฐศาสตร์ของกระฎุมพี (ตะวันตกโดยเฉพาะพวกนีโอ-คลาสสิก, และพวกเศรษฐมิติ) ได้พยายามเอาวิธีการทางคณิตศาสตร์บริสุทธิ์ มาใช้วิเคราะห์เศรษฐกิจ โดยไม่คำนึงถึงการวิเคราะห์แบบเศรษฐกิจการเมืองและสังคมเลย แต่ในระยะหลัง ๆ ได้มีนักเศรษฐศาสตร์เป็นจำนวนมากมายได้สรุปว่า การที่นักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมเอาคณิตศาสตร์มาใช้ในทางที่ผิดนั้น ไม่ได้หมายความว่า นักเศรษฐศาสตร์สังคมนิยมจะต้องเลิกใช้คณิตศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์เชิงปริมาณวิเคราะห์ของโซเวียตคนสำคัญ คือ NEMCHINOV ได้กล่าวเป็นหลักการใหญ่ว่า นักเศรษฐศาสตร์สังคมนิยมจะต้องจดจำคำพูดของเลนินไว้ คือ “เราอย่ามองข้ามวิชาการของทุนนิยม เราจะต้องศึกษาและนำมาใช้ แต่ใช้ด้วยจิตใจที่วิพากษ์ และยืนอยู่บนหลักการโลกทรรศน์

* V.S. NEMCHINOV “The Use of Mathematical Methods in Economics”. (NEMCHINOV, ed. The Use of Mathematics in Economics ภาษารัสเซีย พิมพ์ที่ MOSCOW 1957 ภาษาอังกฤษ, MIT 1964)

๒ NEMCHINOV, อ้างแล้ว

ของพวกเขา”^๑

ในปัจจุบันไม่มีข้อสงสัยอีกแล้วว่า วิธีการคณิตศาสตร์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งเราจะปฏิเสธไม่ได้เลย เพราะความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจมิได้มีแต่ด้านคุณภาพเท่านั้น หากยังมีความสัมพันธ์ทางด้านปริมาณจำนวนมากมาย ปรุชธานเหมาเจ๋อตุง พูดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า “ทุกวันนี้สหภาพของเราหลายคนยังไม่เข้าใจว่า พวกเขาจะต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับด้านปริมาณ... พวกเขาไม่มีตัวเลขอยู่ในหัว ด้วยเหตุนี้จึงทำผิดพลาดหลายเรื่องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้”

(สรรนิพนธ์ เล่ม IV. “วิธีทำงาน” 1949)

ในปัจจุบันงานที่จะต้องเร่งด่วนคือ การส่งเสริมให้มีการนำวิธีการเชิงปริมาณมาใช้ในเศรษฐศาสตร์การเมือง ลัทธิมาร์กซ์-เลนินเทคนิคเช่นนี้จะช่วยให้เรามองปัญหาอย่างถอนรากถอนโคน และชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้เรามีน้ำหนักทางวิชาการมากขึ้นเกี่ยวกับการเสนอปัญหา และการแก้ไขปัญหา

แต่อย่างไรก็ตาม เราจะต้องชี้ให้เห็นเช่นกันว่า วิธีการวิเคราะห์ทางด้านปริมาณนั้นจะต้องนำมาใช้ให้มีความหมายต่อสังคม นั่นคือใช้วิธีการเหล่านี้ เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน กรรมกร ชาวนา และประชาชนผู้

ทำงานทั่วไปในระบบเศรษฐกิจที่มีความทุกข์ยาก วิธีการเชิงปริมาณจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ทางสังคม การใช้คณิตศาสตร์เพื่อเพิ่มความบริสุทธิ์ทางวิชาการ หรือเพื่อบำบัดอารมณ์ทางคณิตศาสตร์ ผู้วิเคราะห์จะไม่มีประโยชน์อะไรเลยต่อสังคม

เศรษฐศาสตร์การเมืองไม่อาจหยุดยั้งอยู่กับการวิเคราะห์ขั้นพื้นฐานทั่วไปได้แล้ว (เช่น หลักเศรษฐศาสตร์การเมือง ประวัติศาสตร์เศรษฐศาสตร์การเมือง ทฤษฎีจักรพรรดินิยม หรือทฤษฎีชนชั้นทางสังคม ฯลฯ) การพัฒนาที่สำคัญก็คือ จะต้องมีการแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ ทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง ด้วยแนวโน้มหลักใหม่ ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นจากกระบวนการผสมผสานกันระหว่างหลายวิธีการ ตัวอย่างที่สำคัญ ๆ ทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง คือ

ก. การผสมผสาน ระหว่างทฤษฎีหลักเศรษฐศาสตร์การเมือง กับเศรษฐมิติ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชนชั้นในสังคม เช่นนายทุนกับกรรมกร ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้เกี่ยวพันกับปรากฏการณ์ทางด้านปริมาณเช่นปัจจัยการผลิต และปัจจัยการบริโภค ในโครงสร้างความสัมพันธ์นี้ เราจะต้องค้นหาลักษณะ

^๑ เลนินอ้างใน NEMCHINOV, “The Use of Mathematical Methods in Economics” อ้างแล้ว

เชิงปริมาณด้วยภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ เช่น ความสัมพันธ์ทางด้านการขยายตัวระหว่างปัจจัยการผลิต กับปัจจัยการบริโภคในเศรษฐกิจไทย ช่วง 1970-1980 เป็นต้น บุคคลสำคัญในการบุกเบิกการผสมผสาน ๒ วิชาดังกล่าวนี้คือ O. LANGE (Introduction to Econometrics, Warszawa 1959/1978.)

- ข. การนำทฤษฎี และเทคนิคทางคณิตศาสตร์มาใช้ในการวางแผนเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดการพัฒนาวิทยาการแขนงใหม่ขึ้นมาในกระบวนวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองของโลกสังคมนิยม ซึ่งมีชื่อว่า "Economic Cybernetics" (ทฤษฎีว่าด้วยการควบคุมกระบวนการณ์เศรษฐกิจ โดยใช้วิธีการวางแผนและการจัดการ เพื่อให้เศรษฐกิจพัฒนาการและขยายตัวไปตามแนวทางที่กำหนดไว้) ในผลงานของ OSKAR LANGE ได้มีการแสดงให้เห็นว่า เราสามารถนำการวิเคราะห์ Cybernetic analysis มาตีความทฤษฎีของมาร์กซ์เกี่ยวกับ

การขยายตัวของการผลิต ได้อย่างมีประสิทธิภาพและชัดเจน (Marxian Schemata of reproduction)*

๕. เศรษฐศาสตร์การเมือง - ศาสตร์แห่งการต่อสู้ทางชนชั้น

๕.๑ เศรษฐศาสตร์การเมือง

เศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ซึ่งเต็มไปด้วยผลประโยชน์ทางวัตถุ ฐานทางเศรษฐกิจของแต่ละกลุ่ม แต่ละชนชั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจสังคมที่ดำรงอยู่ในระบบเศรษฐกิจกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินาของไทย เราจะพบว่า คนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชนบทหรือเมืองจะถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่ยกกลุ่มน้อย ซึ่งอยู่ในเศรษฐกิจสาขาทุนนิยมสมัยใหม่ (ผูกพันกับทุนนิยมต่างชาติ) สามารถกอบโกยกำไรเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา ส่วนชนชั้นกลางของสังคมเมืองก็มีฐานะเศรษฐกิจตกต่ำลงเรื่อย ๆ ถึงแม้จะเป็นที่เข้าใจอย่างชัดเจนว่า ชนชั้นต่างๆ และกลุ่มต่างๆ ในสังคมย่อมที่จะมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เกี่ยวกับวิธีการของโลก และการมองปัญหาเศรษฐกิจสังคม

* O. LANGE, Introduction to Economic Cybernetics, Warszawa 1959/1978; ดูเปรียบเทียบ

O. LANGE, Theory of Reproduction and Accumulation, Warszawa, 1965/1977

รอบ ๆ ตัวของเขา ชนชั้นนายทุนไทยสมัยใหม่ จะมองว่า ระบบทุนนิยมที่กำลังเกิดขึ้นและขยายตัวอยู่ทุกวันนี้เป็นระบบที่น่าพิศมัยยิ่งนัก ทั้งนี้ก็เพราะระบบนี้นำกำไร รายได้ ทรัพย์สินสมบัติ มหาศาลมาให้พวกเขาเหล่านั้นเอง ชนชั้นกรรมกรที่อยู่ในเศรษฐกิจสาขาทุนนิยม ซึ่งถูกกดค่าจ้างแรงงานอยู่ตลอดเวลาย่อมมีแนวคิดของการจะปฏิเธรระบบนี้ เช่นเดียวกับชนชั้นชาวนาที่อยู่ในเศรษฐกิจกึ่งศักดินาในชนบท ย่อมที่จะไม่เห็นด้วยกับระบบการขูดรีดผลผลิตส่วนเกินสรุปแล้ว ชนชั้นผู้ใช้แรงงานมีความคิดที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เลวร้าย ไปสู่สภาพที่ดี ที่มีมนุษยธรรมสำหรับคนส่วนใหญ่

ที่ใจกลางสังคมที่มีชนชั้น และมีผลประโยชน์แตกต่างกันอย่างนี้ วิชาการทั้งหลายทางด้านเศรษฐวิทยา ย่อมที่จะมีแนวคิดหลายแนวแตกต่างกันไป ดังนั้น เราจะกล่าวถึงเศรษฐศาสตร์ด้อยๆไม่ได้ เราจะต้องถามว่า เศรษฐศาสตร์ของใคร ของชนชั้นใด ในสภาพสังคมเช่นนี้ เศรษฐศาสตร์ย่อมมีลักษณะชนชั้นรับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง การที่จะตัดสินว่าอะไรเป็นวิชาการ หรือไม่นั้น เราจะต้องดูที่ว่า

1. วิทยาการนั้น ๆ จะลึกเข้าไปถึงรากถึงโคนของระบบหรือเปล่า หรือวิเคราะห์

อย่างผิวเผิน มองเพียงแค่ปรากฏการณ์อย่างตื้น ๆ

2. วิทยาการนั้น ๆ วิเคราะห์ปัญหาบนพื้นฐานผลประโยชน์ของชนชั้นใด

นักเศรษฐศาสตร์ของชนชั้นนายทุน (หรือนักวิชาการของระบบทุนนิยมที่กำลังเริ่มพัฒนา) มีหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ในการรับใช้ระบบอย่างสุดจิตสุดใจ อย่างซื่อสัตย์ พวกเขาระดมความคิดทางวิชาการอย่างหนักหน่วง เพื่อส่งเสริมระบบทุนนิยมให้พัฒนาก้าวต่อไปอีก ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงองค์กรการผลิต การจัดการธุรกิจสมัยใหม่ หรืออะไรก็ตาม ทั้งหมดล้วนแต่ส่งเสริมการขยายกำไร นักวิชาการเหล่านี้มีความเชื่อมั่นในชนชั้นนายทุนว่า จะทำให้ประเทศพัฒนาไปได้ สูตรสำเร็จคือ เร่งเครื่องทุนนิยมต่อไป พวกเขาพยายามชี้แจงว่า ทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจระบบเดียวเท่านั้นที่จะทำให้ชีวิตของประชาชนดีขึ้น ทฤษฎีทั้งหลายของวิชาเศรษฐศาสตร์ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยให้ทุนนิยมยู่รอดได้อีกนาน แต่วิชาการดังกล่าวที่แท้จริงไม่ได้มีประโยชน์อะไรเลยสำหรับประชาชน พวกเขาพูดถึงประชาชนแต่หลีกเลี่ยงที่จะแก้ไขปัญหาของประชาชน เพราะมิได้มองผลประโยชน์ของกลุ่มทุนผูกขาด ด้วยเหตุนี้ เราจึงกล่าวได้ว่า เศรษฐศาสตร์ที่ดำรง

อยู่คือ เศรษฐศาสตร์ของชนชั้นนายทุน^๑

ในขณะที่ชนชั้นนายทุนมีเศรษฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์ของพวกเขาเอง ชนชั้นผู้ใช้แรงงานก็มีเศรษฐศาสตร์ของตนเองเช่นกัน ฉะนั้น เศรษฐศาสตร์การเมืองคือ อารุทที่แหลมคม ในการต่อสู้กับความอยุติธรรมของระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองคือ เศรษฐศาสตร์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน และเป็นเครื่องมือสำคัญทางความคิด ที่จะทำให้เป้าหมายและผลประโยชน์ของชนชั้นผู้ใช้แรงงานเป็นจริงขึ้นได้

กลางศตวรรษที่ 19 มาร์กซและเอนเงิลส์ ได้สถาปนาเศรษฐศาสตร์การเมืองของชนชั้นกรรมาชีพขึ้นมา ซึ่งเลนินได้พัฒนาแนวคิดนี้ต่อไป เศรษฐศาสตร์การเมืองได้กลายเป็นทฤษฎีวิทยาศาสตร์ ที่รับใช้ผลประโยชน์ชั้นพื้นฐานของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ผลประโยชน์ของประชาชนทั่วไป นั่นคือ ต้องการความก้าวหน้าของสังคมทั้งหมด เพื่อที่จะให้ภารกิจทางประวัติศาสตร์ในการสร้างสังคมไทย บรรลุผลสำเร็จ เราจำเป็นต้องรู้และเข้าใจถึงกฎพัฒนาการของความเป็นจริง เราจะเปลี่ยนแปลงโลกได้ ก็ต่อเมื่อรู้กฎพัฒนาการดังกล่าว

เท่านั้น

๕.๒ การกิจทางประวัติศาสตร์ของเศรษฐศาสตร์การเมือง

เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจทางประวัติศาสตร์ของชนชั้นกรรมาชีพ หมายความว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นรูปแบบหนึ่งของการตีความทางสังคม และมีลักษณะเน้นการต่อสู้ทางสังคมอย่างชัดเจน

นักเศรษฐศาสตร์การเมืองต้องซื่อสัตย์ในการวิเคราะห์และอธิบายความเป็นจริงในสังคม เพื่อทำสิ่งนี้ได้ เราต้องเข้าใจกฎเกณฑ์ของพัฒนาการสังคม มีความคิดที่ก้าวหน้า และต่อสู้เพื่อชนชั้นที่ก้าวหน้า นั่นคือ กรรมกร ชาวนาผู้ใช้แรงงานทั่วไป การมีโลกทรรศน์ที่ก้าวหน้า ผสมกับ วิธีการวิเคราะห์ที่ถูกต้อง จะทำให้เราสามารถเสนอภาพความจริง และเข้าใจความจริงของสังคมไทยได้อย่างชัดเจนและมีพลัง

นักเศรษฐศาสตร์การเมือง มิได้มีหน้าที่วาทภาพสังคม หรืออธิบายสังคมอย่างเฉยเท่านั้น หากแต่ยังจะต้องชี้ให้เห็นออกมาอย่างชัดเจนว่า สิ่งที่กำลังอยู่ในสังคมเป็นธรรมหรือไม่ เป็นธรรม ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง การค้นหา

^๑ ดูบทวิเคราะห์ของผู้เขียนใน “บทวิพากษ์เศรษฐศาสตร์ไทย” ตีพิมพ์ใน วิกฤตการณ์ความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ไทย วารินทร์ วงศ์หาญ, ชาว และ สมภพ มานะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม, กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง, ๑ กรกฎาคม ๒๕๒๓

สำเร็จรรมอย่างเกี่ยวโยงได้ผล ที่สำคัญกว่านั้นก็คือสำเร็จรรม จะต้องนำไปสู่การล้มล้างระบบการครอบงำและการกดขี่ ซึ่งหมายความว่า เราต้องใช้หลักการวิพากษ์สังคม และหลักการนำเอาสำเร็จรรมไปปฏิบัติ ท่ามกลางการต่อสู้เพื่อระบบใหม่ เราจะต้องถือว่า ทฤษฎีนั้นมีใช้กับบริบท หากแต่เป็นคำชี้นำไปสู่การปฏิบัติ เศรษฐศาสตร์การเมืองมีความหมายอย่างยิ่งต่อการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม ประวัติศาสตร์สังคมทั่วโลกบอกเราว่าการเคลื่อนไหวปฏิวัติสังคมในประเทศต่างๆ ล้วนแต่มีทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองสนับสนุนทั้งสิ้น ทฤษฎีที่ถูกต้องสามารถทำให้ผู้ใช้แรงงานมีความเชื่อมั่นในภารกิจของตน มีความซื่อสัตย์ต่องานที่กำลังทำ มีพลังที่มองหนทางได้อย่างแจ่มชัด

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองจะต้องมีความเชื่อมโยงกับภาคปฏิบัติ นั่นคือ จะต้องเข้าถึงปัญหาภาคปฏิบัติ และสนองความต้องการ

ขั้นพื้นฐานของประชาชน ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างปัจจุบันทันด่วน เศรษฐศาสตร์การเมืองต้องอธิบายปัญหาที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับการต่อสู้ทางชนชั้น เมื่อมองจากด้านการรับใช้ประชาชนแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองคือ ศาสตร์ว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้น*

๕.๓ ทฤษฎีประสานกับการปฏิบัติ

การเชื่อมโยงทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ มีความหมายว่า เราจะต้องเรียนรู้ทฤษฎีและมีความสามารถในการนำไปใช้ได้ ในภาคปฏิบัติ ปรัชญาของลัทธิมาร์กซ์บอกว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ เราจะต้องเข้าใจกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม และนำความเข้าใจนั้นไปเปลี่ยนแปลงสังคม ความซัดแย้งในสังคมของเราจะแก้ไขให้หายไปได้ก็ต่อเมื่อมีทฤษฎีที่ถูกต้อง และมีวิธีการทางการเมือง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการชี้นำของ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

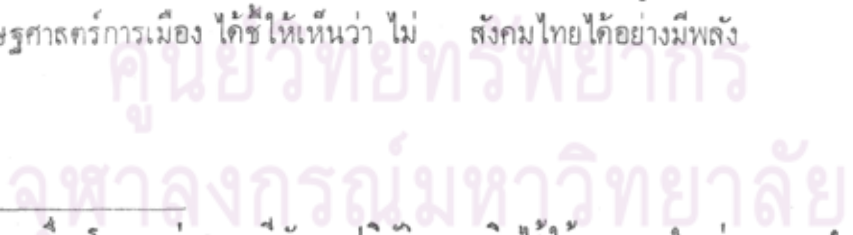
* นักข้อสรุปที่สำคัญที่สุดของเศรษฐศาสตร์การเมืองของจีนในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม ดู **Fundamentals of Political Economy** บทที่ ๑, *Learn Some Political Economy—The Object of Political Economy* โดยกลุ่มนักเขียนเซี่ยงไฮ้ (Shanghai People's Press 1974) ฉบับภาษาอังกฤษ ชื่อ **G.C. WANG (ed.), Fundamentals of Political Economy**, M.E. Sharpe, 1977.

ทฤษฎีนี้^๑

ในการวิเคราะห์หนังสือเรื่อง "ทุน" มาร์กซ์ ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนในบทนำว่าวัตถุประสงค์หลักของงานชิ้นนี้คือ การวิเคราะห์ให้เห็นถึงกฎเศรษฐกิจแห่งการเคลื่อนไหวของสังคมสมัยใหม่ นั่นคือ สังคมของทุนนิยม เลนินก็กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับระบบการผลิตของสังคมที่กำลังพัฒนา และเปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระบวนการทางประวัติศาสตร์ "การศึกษาความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบสังคมใดสังคมหนึ่ง ที่ถูกกำหนดโดยประวัติศาสตร์ก็เพื่อที่จะรู้ถึงการกำเนิด การพัฒนา และการเสื่อมสลายของความสัมพันธ์นั้นๆ นี้แหละคือ เนื้อหาของคำสอนทางเศรษฐศาสตร์ของมาร์กซ์"^๒ การศึกษาความรู้เช่นนี้จะทำให้ผู้ใช้แรงงาน มองเห็นทิศทางการต่อสู้เพื่อเสรีภาพอย่างชัดเจน

เศรษฐศาสตร์การเมือง ได้ชี้ให้เห็นว่า ไม่

มีระบบเศรษฐกิจไหนดำรงอยู่ได้นาน กฎเศรษฐกิจของระบบศักดินาเกิดขึ้นพร้อมๆ กับระบบและสลายตัวไปพร้อมๆ กับระบบ ไม่มีวิธีการผลิตไหนอยู่ได้ตลอดกาล ในสังคมไทย เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงต้องศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางการผลิตของประชาชน ในระบบเศรษฐกิจกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา ที่กำลังพัฒนาและกำลังเปลี่ยนแปลง เศรษฐศาสตร์การเมืองจะเปิดโปงให้เห็นถึงรูปแบบและกลไกของการบีบบังคับและการขูดรีดควบคุมครอบงำ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์ทางสังคมกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา ลักษณะเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความตึงเครียด ความขัดแย้ง และการต่อสู้ ซึ่งนำไปสู่การสลายตัวของระบบกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินาในที่สุด เมื่อวิเคราะห์ออกมาเช่นนี้ได้ ก็จะทำให้เราค้นพบยุทธศาสตร์และยุทธวิธี ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยได้อย่างมีพลัง

๑ ปัญหาความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ เลนินได้ให้ความสนใจอย่างมาก ในบทวิเคราะห์ เศรษฐศาสตร์การเมืองของมาร์กซ์: LENIN Marx-Engels-Marxism อังแล้ว เหมมาเจ็ดตุ้ง ได้นำปัญหาแนววิเคราะห์อย่างลึกซึ้งอีกครั้ง ในบทนิพนธ์เรื่อง "ว่าด้วยการปฏิบัติ" (กรกฎาคม ๑๙๐๗) ในหนังสือ สรรนิพนธ์เหมมาเจ็ดตุ้ง เล่ม ๑ (ตอนปลาย)

๒ V.I. LENIN, MARX-ENGELS-MARXISM Moscow 1970, (โดยเฉพาะอย่างยิ่งดูบทแรก KARL MARX, A Brief Biographical Sketh with an Exposition of Marxism)

บทสรุป

เศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นส่วนหนึ่งของ สังคมศาสตร์ แขนงวิชาต่าง ๆ ของสังคมศาสตร์ จะมุ่งไปทางด้านการวิเคราะห์สังคม และความ สัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็ความ สัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม กระบวนการยุติธรรม การศึกษา การแพทย์ ศิลปกรรม ศาสนา หรือปริมนศาสตร์ใด ๆ ก็ตาม สังคมศาสตร์แขนงต่าง ๆ เหล่านี้ วิเคราะห์ ความสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนเศรษฐศาสตร์การ เมืองนั้นเน้นเรื่อง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เป็นพิเศษ

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การผลิตและการแบ่งปัน (สินค้า รายได้ บริการ) ดังนั้นความสัมพันธ์ ทางเศรษฐกิจเราอาจเรียกได้รวม ๆ กันว่าความ สัมพันธ์ทางการผลิต เศรษฐศาสตร์การเมืองคือ ศาสตร์ ว่าด้วย ความสัมพันธ์ทางการผลิต

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมองจากทรรศนะของ ดัทธิมาร์กซ์-เลนินแล้ว ความสัมพันธ์ทางการ ผลิตนั้นเราต้องถือว่า เป็นส่วนหนึ่งของระบบ สังคมทั้งหมด และมีลักษณะสังคมอย่างชัดเจน ดังนั้น เราจะต้องกล่าวให้แน่นอนลงไปว่า เนื้อ หาของเศรษฐศาสตร์การเมือง ไม่ใช้การผลิตใน

ความหมายทางค่านเทคนิคหรือเทคโนโลยี เลนิน กล่าวว่

“เศรษฐศาสตร์การเมืองไม่เกี่ยวกับเรื่องการผลิต สิ่งที่เราสนใจคือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ของคนที่อยู่ในการผลิต นั่นคือ โครงสร้างทาง สังคมของการผลิต” ...เศรษฐศาสตร์การเมือง ไม่ต้องการวิเคราะห์เรื่องการผลิตมูลค่าทางวัตถุ (นั่นเป็นเรื่องของวิชาการเทคโนโลยี) แต่เรา ต้องการวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ทางการ ผลิต ซึ่งมีลักษณะสังคมและมีลักษณะพัฒนา การทางประวัติศาสตร์ ศูนย์กลางของเศรษฐ ศาสตร์การเมืองคือ ความสัมพันธ์ของชนชั้น และกลุ่มคนในสังคมซึ่งผูกพันกับผลประโยชน์ ทางวัตถุขั้นพื้นฐานที่ขัดแย้งกัน

เศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นศาสตร์แห่งการ ค่ต่อสู้ทางชนชั้น เศรษฐศาสตร์การเมืองของไทย คือศาสตร์แห่งการต่อสู้ทางชนชั้น ภายใต้เงื่อนไข เฉพาะของระบบเศรษฐกิจสังคมไทย ที่มีลักษณะ กึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา ผสมกับพัฒนาการวิถีการ ผลิตแบบทุนนิยมในระยะเริ่มต้นที่กำลังขยายตัว

ในปัจจุบันนี้ เศรษฐศาสตร์การเมืองกำลัง มีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ เพราะเศรษฐ ศาสตร์การเมืองได้ถือว่ ภารกิจที่ยิ่งใหญ่ของ วิชาการคือ ต้องโถมตัวเข้าไปสู่กระแสธารแห่ง

การต่อสู้ของวงการต่าง ๆ ที่กำลังเคลื่อนไหว ในสังคม เศรษฐศาสตร์การเมืองจะต้องไม่เห็น
เพื่อเอกราชประชาธิปไตย และความเป็นธรรม ห่างจากชีวิตและสังคมของคนส่วนใหญ่*

กรุงเทพ ฯ

12 กันยายน 2523

- เกี่ยวกับเรื่อง^๕ ผู้เขียนได้เสนอไว้แล้วในบทวิเคราะห์เรื่อง “เศรษฐศาสตร์เพื่อชีวิตและสังคม”
บทความประกอบการสัมมนาทางวิชาการครั้งที่ ๖ เรื่อง “การศึกษาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย” จัด
โดยภาควิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๒๓

หนังสือเล่มออกใหม่ของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

-	กัทธิเศรษฐกิจ	เจ. เอฟ. ฮัทเจสตัน	แต่ง
		ทวี ทะเวทิกุล	บรรยาย
		ทวี หมั่นเนกร	คำนำ
-	วิเคราะห์หลักทรัพย์นิเวศ	อาร์ เอ็น. ฮันท์	เขียน
		ฉันทิมา อ่องสุรภัย	แปล
-	สถานะของวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน : เอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์ สมาคม
ประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย		